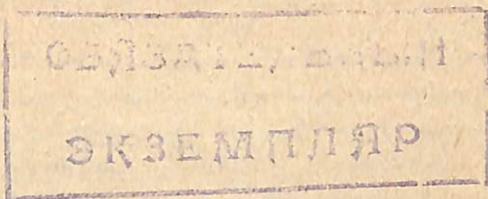

ՀԱՅԿԱԿԱՆ ԽՍՀ ԼԺԿ-Ի ՈՒՍՈՒՑԻԶՆԵՐԻ ԿԱՏԱՐԵԼՍԳՈՐԾՄԱՆ
ԳԻՏԱԿԱՆ—ՄԱՆԿԱՎԱՐԺԱԿԱՆ ԻՆՍՏԻՏՈՒՏ

Հեռակա կոմսուլացիա սկսնակ ուսուցչին

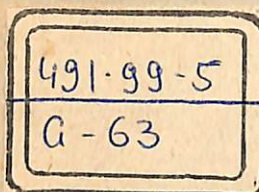
Арм.

3-4388a

ՀՈԼՈՎՆԵՐԻ ՈՒՍՈՒՑՈՒՄԸ
ՅԵՐՐՈՐԴ ԴԱՍԱՐԱՆՈՒՄ

ИНВ. № 15925

Հ Ո Ւ Ս Հ Ր Ս

Գ. Ներսիսյան

ՀՈՒՈՎՆԵՐԻ ՈՒՍՈՒՅՈՒՄԸ 3-ՐԴ ԴԱՍԱՐԱՆՈՒՄ

Քերականությունը սխտեմատիկ ուսումնասիրության նյութ պետք է դառնա հենց սկզբից: Դժբախտաբար վերջ ուսուցիչներ լեզու ասելով հասկանում են կարգալու, գրելու և բանավոր խոսքը զարգացնելու ուղղությամբ կատարվող աշխատանքները միայն, այսպիսով քերականությանը հատկացնելով աննշան դեր:

Լեզվի ուսուցման հիմքը զրվում է տարրական դպրոցում: Յեթե քերականության ավանդումը տարրականում հասցվի հարկ յեղած բարձրության, ապա վստահ կարելի չե ասել վոր 5-7-րդ դասարաններում կարելի կլինի լիովին սպառել հայոց լեզվի ուսուցումը, և աշակերտները կփոխադրվին 8-րդ դասարան լիակատար գրագետ դարձած: Քերականության նյութը ծրագրում այնպես է բաշխված, վոր աշակերտները հենց առաջին իսկ դասարանից սկսեն ուսումնասիրել այն: 3-րդ դասարանի քերականության ծրագրի հիմնական մասը գոյականի ուսուցումն է, հատկապես նրա հոլովումը: Գոյականի հոլովումը զրված է նաև 5-րդ դասարանի ծրագրում: Սակայն զրանից այն սխալ հետևություններ չպիտի հանել, թե 3-րդ դասարանում անցածը 5-րդում պետք է նույնությամբ կրկնել:

3-րդ դասարանում աշակերտները պետք է դադարաբար կազմեն գոյականի, նրա տեսակների և հոլովման մասին: Նրանք պետք է հասկանան, վոր հոլովները գոյականի վերջավորության փոփոխություն չեն լուր: Նրանք հոլովը գտնելիս պետք է առաջնորդվեն վոչ միայն բառի վերջավորությամբ, այլ և նախագասության մեջ կատարած պաշտոնով: Նրանք պետք է կարողանան բառի ձևի փոփոխությունը և նախագասության մեջ նրա կատարած պաշտոնը գուգակցելով՝ վորոշել գոյականների հոլովը: Իսկ 5-րդ դասարանում հոլովման ուսուցումն սպառվում է ըստ ամենայնի: Այստեղ աշակերտները պետք է իմանան հոլովների բոլոր առումները, հոլովումները, գրաբարյան հոլովաձևերը և այլն:

Մինչևի հոլովման անցնելը՝ 3-րդ դասարանի աշակերտ-

ներն արդեն դադարաբար պիտի ունենան գոյականների մասին պիտի իմանան, վոր գոյականները կարող են ցույց տալ իր (առարկա) և անձ: Այդ տարբերությունը պիտի ըմբռնել տալ, վորովհետևի դա կարելիոր դեր է խաղում հայոց լեզվի խնդրաուսության գործում, այնինչ շնչավոր և անշունչ հատկացողությունները վոչ մի նշանակություն չունեն հոլովման գործում: Հոլովման ուսուցումը պետք է սկսել՝ դիտել տալով գոյականի կրած փոփոխությունը նախագասության մեջ: Այսպես, վերցնում ենք վորևե գոյական (ը հոլովման) և նրանով կազմում մի շարք նախագասություններ և գրում գրատախտակին՝ այնպես, վոր հոլովվող բառն ըստ հնարավորին իր տարբեր ձևերով կազմի ուղղահայաց մի շարք: Որինակ.

- Ուսուցիչը մտավ դասարան:
- Ուսուցչի խոսքն որենք է:
- Ուսուցչին մոտեցավ աշակերտը:
- Ուսուցչին սիրում են բոլոր աշակերտները:
- Ուսուցչից նամակ ստացավ Վաչիկը և այլն:

Աշակերտներն ուսուցչի ոգնությամբ հերթով վերլուծելով բոլոր նախագասությունները՝ գտնում են, վոր 1-ին նախագասության մեջ «ուսուցիչ» բառը գործ է անվել անփոփոխ, ուղիղ ձևով և դարձել է նախագասության յենթական: Յերկրորդ նախագասության մեջ նույն բառն ստանալով վերջավորություն՝ դարձել է յենթականի լրացում («ուսուցիչ» բառի գլխին ամեն դեպքում պետք է գրել նրա պաշտոնը նախագասության մեջ): Յերրորդ նախագասության մեջ նույն բառը նույն վերջավորությամբ (պետք է բացատրել, վոր վորոշիչ հոդը՝ և վերջավորության հետ կապ չունի) դարձել է ստորոգյալի լրացում: Չորրորդ նախագասության մեջ նույն բառն ունի նույն վերջավորությունը, ինչ 3-րդ նախագասության մեջ, և դարձյալ ստորոգյալի լրացում է՝ բայց վորոշ տարբերություններ, յեթե 3-րդ նախագասության մեջ «ուսուցիչը» այն առարկան է, վորին մոտենում է յենթական, վորին հանգում է գործողությունը, ապա 4-րդ նախագասության մեջ, ընդհակառակը, «ուսուցիչն» այն առարկան է, վորը կրում է գործողությունը: 5-րդ նախագասության մեջ «ուսուցիչը» ստացել է բոլորովին ուրիշ վերջավորություն և դարձել է դարձյալ ստորոգյալի լրացում:

Ուսուցչի հարցերի ոգնությամբ նախագասությունները վեր-

լուծելուց և ուսուցիչ բառի կրած փոփոխութեան համապատասխան պաշտոնը գտնելուց հետո՝ այդ նախադասութեաններէց դուրս ենք բերում ուսուցիչ բառի բոլոր ձեւերը, գրում իրար տակ մի շարքում՝ դիմացը ցույց տալով նրանց պաշտոնը նախադասութեան մեջ և ընդգծում հոլովական վերջավորութեանները: Այսպիսով ստանում ենք հետեւյալ բառաշարքը.

ուսուցիչը	յենթակա
ուսուցչի	յենթակայի լրացում
ուսուցչին	ստորոգյալի լրացում
ուսուցչին	ստորոգյալի լրացում
ուսուցչին	ստորոգյալի լրացում
ուսուցչից	ստորոգյալի լրացում
ուսուցչով	ստորոգյալի լրացում

Նույն ձեւով կազմում ենք նախադասութեաններ, վորտեղ հոլոված հանդես ե գալիս առարկա ցույց տվող վորեվե գոյական, որինակ.

- Պարտեզը գեղեցիկ է:
- Պարտեզի ծառերը ծաղկել են:
- Վաչիկը մոտեցավ պարտեզին:
- Յերեխաները ջրում են պարտեզը:
- Վաչիկը հեռացավ պարտեզից:
- Սեդիկն անցավ մեր պարտեզով:
- Յերեխաները խաղում են պարտեզում:

Այս նախադասութեանները նույնպես մեկ առ մեկ քննութեան են առնվում. ուսուցչի ոգնութեամբ յերեխաները դուրս են բերում «պարտեզ» բառի կրած փոփոխութեանները՝ կապված նախադասութեան մեջ նրա կատարած պաշտոնի հետ, ապա կազմում հետեւյալ տախտակը.

պարտեզը	յենթակա
պարտեզի	յենթակայի լրացում
պարտեզին	ստորոգյալի լրացում
պարտեզը	ստորոգյալի լրացում
պարտեզից	ստորոգյալի լրացում
պարտեզով	ստորոգյալի լրացում
պարտեզում	ստորոգյալի լրացում

Ստացած յերկու բառաշարքերը համեմատում են իրար հետ, և ուսուցչի հարցերի ոգնութեամբ գալիս են այն յեղրակա-

ցութեան, թե գոյականները նախադասութեան մեջ գործածվելով՝ նայած իրենց կատարած պաշտոնին՝ յերբեմն պահպանում են իրենց ուղիղ ձեւը, յերբեմն ել հանդես են գալիս փոփոխված ձեւով՝ զանազան վերջավորութեամբ:

Յերեխաներին այդ բանում համոզելուց հետո (անպայման կոնկրետ որինակների ոգնութեամբ)՝ տալիս ենք սահմանումը: Ուրեմն յերեխաները պիտի ըմբռնեն, վոր յուրաքանչյուր հոլով և՛ ձև է, և՛ պաշտոն, ֆունկցիա, և վոր միայն ձեւով չպիտի վորոշել հոլովը: Չի կարելի, որինակ, հարցնել, թե ինչ հոլով են «ուսուցչին», «պարտեզը» և այլն, վոչ միայն 3-րդ դասարանում, այլև 10-րդ դասարանում: Այդ բառերի հոլովը կարելի յե ցույց տալ միայն նախադասութեան մեջ. ուստի վերոհիշյալ հարցը ուղղակի շփոթեցնող, վնասակար հարց է:

Սահմանումը տալուց հետո հենվելով վերևը տրված որինակների վրա (կարելի յե ավելի շատ որինակներ տալ, մասնավանդ յեթե նկատելի յե, վոր յերեխաները դեռ լավ չեն ըմբռնել) ուսուցիչը բացատրում է, թե գոյականի յուրաքանչյուր փոխված ձեւը, վոր ցույց է տալիս նրա ինչ պաշտոն կատարելը, կոչվում է հոլով, և վոր հայերենում կա 7 հոլով, վորոնք ունեն առանձին անուններ: Ուսուցիչը զբառատախտակի վրա գրում է հոլովները անունները և արտագրել տալիս աշակերտներին: Ավելորդ է հիշեցնել, վոր ուսուցիչը պարտավոր է ձեռք առնել բոլոր միջոցները, վորպեսզի վոչ վոք վորեւ հոլով սխալ չգրի:

Հոլովների մասին ընդհանուր հասկացողութեան տալուց հետո, պետք է անցնել առանձին հոլովների ուսուցմանը: Հարկ է հիշել, վոր հոլովների և ընդհանրապես քերականական վորեվե կանոնի ուսուցումը պետք է զուգակցվի գրավոր և բանավոր մի շարք վարժութեանների հետ: Նոր նյութին պետք է անցնել միայն այն ժամանակ, յերբ համոզվել ենք, վոր աշակերտները նախորդ նյութը յուրացրել են: Ճիշտ է, կրկնութեաններն անհրաժեշտ են և շատ խոշոր դեր են կատարում նյութի յուրացման գործում, բայց ուսուցիչը յուր հույսը յերբեք չպիտի դնի գրանց վրա, այլ պիտի աշխատի նյութը յուրացնել տալ անցնելու ժամանակ:

Ուղղական հոլովը 3-րդ դասարանում պիտի կապել յենթակայի հետ: Մի շարք որինակներով ցույց ենք տալիս, վոր յենթական արտահայտվում է ուղիղ ձեւով վորեվե գոյականով (հողը հաշվի չի առնվում): Գրում ենք զբառատախտակին նախա-

դասություններ, ընտրում այդ նախադասությունների մեջ գործածված գոյականները և առաջարկում, վոր յերեխաները ցույց տան, թե դրանցից վնորը ուղիղ ձեւով և գրված և վորը փոփոխված ձեւով (պետք է ընտրել այնպիսի նախադասություններ, վորտեղ ուղղականի ձեւով գրված հայցական չլինի): Յերեխաները հավաստում են, վոր բոլոր նախադասությունների մեջ ել ուղիղ ձեւով գործածված գոյականները յենթակա յեն, իսկ թեքված գոյականները լրացում: Հանում ենք ընդհանրացում, վոր ուղղականը յենթակայի հորով և վոր բոլոր յենթակաները գրվում են ուղղական հորով և ուղղական են կոչվում, վորովհետեւ գործ են ածվում անփոփոխ, ուղիղ ձեւով, դրանց ել այդ հորովը կոչվում և ուղղակուն (ուղիղ-ական): Այնուհետեւ կատարվում են բանավոր վարժություններ, ուսուցիչն ասում է նախադասություններ և պահանջում, վոր գտնեն ուղղական հորովները (յենթակաները), կամ տալիս է գոյականը և պահանջում, վոր այն գործածեն նախադասության մեջ ուղղական հորովով (այսինքն՝ դարձնեն կազմող նախադասության յենթական): Բանավոր վարժություններից հետո կատարվում են պրակտիկ վարժություններ (գասարանում): Ուսուցիչը հանձնարարում է արտագրել մի քանի նախադասություն և գտնել ու ընդգծել ուղղական հորովները. գրում է գրատախտակի վրա մի քանի տիպիկ գոյական և պահանջում, վոր կազմեն այնպիսի նախադասություններ, վորտեղ այդ գոյականները գործածված լինեն ուղղական հորովով:

Վերջում պետք է սովորեցնել նաև, վոր ուղղական հորովը պատասխանում է ի՞նչ հարցին, յեթե առարկա յե և ո՞վ հարցին, յեթե անձ է: Ավելի դժվար է յուրացնել տալ սեռական հորովը: Սեռականը հիմնականում հատկացուցչի հորովը և, ուստի մի շարք տիպիկ որինականների միջոցով պետք է ցույց տալ, վոր սեռականը գրվում է յենթակայի վրա և ցույց է տալիս թե ո՞ւմ, կամ ինչին և պատկանում, վերաբերում յենթական. դրա համար շեշտը պետք է դնել, իհարկե, պատկանելության վրա: Անհրաժեշտ է ընտրել այս բոլորի համար հաջող որինականներ:

Ուսուցիչը գրում է գրատախտակին Պեսիկի գիրքն և ասում: Վերլուծումից պարզվում է, վոր գիրքն յենթակա յե, և ասում: Բայց, իսկ Պեսիկի յենթակայի լրացում: Ուսուցչի հաջող հարցերի միջոցով աշակերտները պարզում են, վոր Պեսիկի բառը գրված է յենթակայի վրա և ցույց է տալիս, թե ում է պատ-

կանում յենթական՝ գիրք: Հետո գրվում է մասիսի ծայր կոսովց: Վերլուծելիս պարզվում է, վոր մասիսի բառը գրված է ծայր-ի վրա և ցույց է տալիս, թե ծայրը մատիտին է և վոչ գրչինը կամ սեղանինը: Որինականները բազմացնելու միջոցով (ծառի նյութ, գետի ջուր, դպրոցի աշակերտ, բաղաժի փողոցներ, աշակերտի գրքեր, Հասմիկի ջութակը, Վաչիկի պատեզը և այլն) յերեխաները վարժվում են սեռական հորովը միշտ կապել վորեվ գոյականի հետ, առանց անունն իմանալու հատկացողություն են կազմում հատկացուցչի մասին: Իրանից հետո բացատրվում է, վոր պատկանելություն ցույց տվող բառը, յեթե անձ է, ապա պատասխանում է ո՞ւմ հարցին, յեթե առարկա յե, ինչի՞ հարցին: Այնուհետեւ աշակերտներին առաջարկվում է գրքի համապատասխան նախադասություններից հիշյալ հարցերի ոգնությամբ դուրս բերել սեռական հորովները. ապա տրվում են բառեր և պահանջվում, վոր աշակերտները դրանք գործածեն նախադասության մեջ սեռական հորովով:

Դասարանում կատարած բանավոր և գրավոր վարժություններից հետո տրվում է անային աշխատանք՝ խորացնելու սեռական հորովի յուրացումը: Սեռական հորովը սովորեցնելիս պետք է վերցնել «ի» հորովման տակ գնացող բառեր:

Տրական հորովը նախադասության մեջ դառնում է անուղղակի խնդիր և պարագա: 3-րդ դասարանի աշակերտները տրական հորովի բոլոր առումները չեն կարող սովորել. դա նրանց համար անմատչելի յե և ավելորդ: Այդ հորովը ուսուցանելիս պետք է վերցնել այնպիսի որինականներ, վորտեղ տրականը հանդես է գալիս վորպես անուղղակի խնդիր՝ հանգման առարկա, դեպի ուր ուղղվում է, հասնում, հանդում է գործողությունը:

Գրատախտակի վրա գրվում է Սեղան մոտեցավ գրատախտակին: Նախադասությունը վերլուծելուց հետո պարզվում է, վոր գրատախտակին բառը ստորոգյալի լրացում է և ցույց է տալիս այն առարկան, դեպի ուր ուղղվում է Սեղանի կատարած գործողությունը. Սեղանի մոտենալու գործողությունը հանգում է, հասնում է գրատախտակին, գրատախտակն այն կետն է, վորի մոտ վերջանում է յենթակայի գործողությունը: Այնուհետեւ գրվում և նույն ձեւով վերլուծվում են մի շարք հետևյալ տիպիկ որինականներ.

Գնացքը մոտեցավ կայարանին:

Ուսուցիչը տետրը հանձնեց աշակերտին:

Վաչիկը փողոցում հանդիպեց ուսուցչին:
Մայրիկը նախաճաշ ուղարկեց Սուրբիկին:
Եմման գիրքը տվեց դաստիարակին:

Յերբ ուսուցիչը նկատում է, վոր յերեխաները բավարար չափով յուրացրին տրականի՝ հանգման առարկա լինելու գաղափարը, ասում է, վոր սեռականը և տրականը պատասխանում են միեմուտն հարցին (ո՞ւմ և ինչի՞) և ունեն ճիշտ նույն վերջավորութունը: Ուսուցիչը բացատրում է, վոր տրական հորովը շատ հաճախ ունենում է «ն» վորոշիչ հոգը, վորը վոչ մի կապ չունի հորովական վերջավորության հետ, և այդ բանը հիմնավորում է մի շարք որինակներով («Ուսուցիչը գիրքը սվեց առակերթի կամ առակերթին», «Նվիկը մոտեցավ խանութի կամ խանութին» և այլն):

Յերբ աշակերտները շփոթում են տրականը սեռականի հետ, բացատրվում է, վոր տրականը միայն ստորոգյալի լրացում է, իսկ սեռականը՝ յենթակայի. յեթե առակերթի բառը դրված է յենթակայի վրա, կլինի սեռական, իսկ յեթե դրված է ստորոգյալի վրա, կլինի տրական:

Հորոջներից ամենադժվարը հայցականն է, վոր վոչ միայն Յ-րդ, այլ և բարձր դասարաններում շփոթվում է մի կողմից ուղղական, մյուս կողմից սեռական և տրական հորոջների հետ: Հայցական հորոջն ուսուցանելիս վերցնում ենք ամենակարեվոր առումը՝ գործողության որչեկա դառնալը և նրա վրա կառուցում բոլոր որինակները: Այդ պատճառով ել նախադասություններ կազմելիս պետք է վերցնել միայն անցողական բայեր և այն ել այնպիսի, վոր գործողության անցումն ուղիղ խնդրին լինի ցայտուն, ակներախ:

Այսպես, որինակ, գրատախտակին գրում ենք. Սոնիկը վարունգ է ունում: Նախադասությունը վերլուծելիս պարզվում է, վոր վարունգ բառը ստորոգյալի լրացում է և կրում է իր վրա յենթակայի կատարած գործողությունը, փոխվում է այդ գործողությունից: Քաղխարհուրդը մեք փոզցում նոր դպրոց կառուցեց նախադասության մեջ դպրոց բառը կառուցեց ստորոգյալի լրացումն է, վորն իր վրա կրում է Քաղխորհուրդը յենթակայի կատարած գործողությունը, առաջ է դալիս վորպես հետեվանք այդ գործողության. չեր կատարվել այդ գործողությունը, չկար այդ առարկան. յենթական կատարեց այդ գործողությունը, և դրա հետեվանքով առաջ յեկավ մի բոլորովին նոր առարկա:

Յերեսան պատռեց քուրքը նախադասության մեջ պատռեց

ստորոգյալի լրացումը՝ քուրքը կրում է իր վրա յերեսան յենթակայի գործողությունը, տուժում, զնասվում է այդ գործողությունից: Նույն ձևով գրատախտակին գրվում է վերլուծվում են մի շարք այսպիսի որինակներ.

Սեդիկը գիրք գնեց:

Եմման արդուկեց իր ռապիկը:

Սուրբիկը սիրում է իր դաստիարակին:

Մերուշը վտանգավոր է գրեք:

Արփիկը ռաբ է կարում:

Տրակտորը վարում է արքա:

Մանուշը դեղն է հավաքում:

Վաչիկը կարեց յեղունգը:

Յերբ ուսուցիչը համոզվում է, վոր աշակերտներն ըմբռնեցին, թե վոր բառերն են կրում իրենց վրա գործողությունը, դառնում գործողության որչեկա, հայտնում է, թե ստորոգյալի բոլոր այն լրացումները, վորոնց վրա անցնում է գործողությունը, վորոնք տուժում, ոգտվում, փոխվում, առաջ են գալիս գործողությունից, դրվում են հայցական հորովով:

Հայցական հորովը պատասխանում է կամ ո՞ւմ հարցին և նույն վերջավորությունն է ունենում, ինչ վոր տրականը (Սեդիկը սիրում է մայրիկին, ուսուցիչը կանչեց Սուրբիկին, Մայրիկը գրեց յերեսային և այլն), կամ ինչ հարցին և չի ստանում վոչ մի վերջավորություն, ինչպես ուղղականը (Յերեսան վերցրեց մաքսը, Վաչիկը գիրք գնեց, կոլխոզնիկը արքա ջրեց, մայրիկը հավր մոթեց և այլն): Կարելի չէ բացատրել, վոր յերբ խոսում ենք մարդկանց, անձերի մասին, հայցականը նման է լինում տրականին, իսկ յերբ խոսում ենք առարկաների մասին (չնչավոր, թե անշունչ, միեմուտն է). հայցականը նման է լինում ուղղականին: Մի շարք որինակներ վերլուծելով ցույց է արվում, թե գոյականն իր ուղիղ ձևով հայցական է, յերբ ստորոգյալի լրացում է, ուղղական է, յերբ յենթակա յե: Հայցականը սեռականի հետ շփոթելու առաջն ել հեղտությամբ կարելի չէ առնել բացատրելով, վոր սեռականը միշտ վորեվե գոյականի վրա յե դրվում, դառնում է յենթակայի լրացում, իսկ հայցականը միայն ստորոգյալի լրացում կարող է դառնալ: Ավելի դժվար է հայցականը տրականի հետ շփոթելը կանխել: Այստեղ շեշտը պետք է դնել իմաստի, բովանդակության վրա. տրականը հանգման առարկան է, հայցականը կրող առարկան: Կարելի չէ յերբեմն դի-

մել այս միջոցին, վորը թեև մի քիչ բարդ է և ավելի համապատասխան բարձր դասարաններին: Ասենք տրված է այսպիսի մի նախադասութիւն. Սուրբիք նալում է ուսուցչին: Ուսուցչին տրական է, թե՛ հայցական, իմաստից գտնելը դժվար է, վորովհետեւ նալել, տեսնել, նկատել և դիտել բայերի սեռը տարբերելը հեշտ չէ, դրանցից նալելը պահանջում է տրական հոլով, վորովհետեւ չեզոք սեռի բայ է, իսկ մյուս բայերը՝ հայցական հոլով, վորովհետեւ ներգործական սեռի բայեր են: Այսպիսի դեպքեր շատ կատարանէն: Հավաստիանալու համար, վոր ուսուցչին տրական է, հարկավոր է այդ անձ ցույց տվող բառը փոխարինել առարկա ցույց տվող բառով. յեթե փոխարինող բառը դարձավ ուղղականի նման, այսինքն հոլովական վերջավորութիւնն չունեցավ, նշանակում է, ուսուցչին հայցական էր, վորովհետեւ միայն հայցական հոլովն է, վոր յերբեմն (անձ ցույց տալիս) նման է տրականին, յերբեմն էլ (առարկա ցույց տալիս) ուղղականին: Ընդհակառակը, յեթե նոր բառն էլ (առարկա ցույց տվող) նման յեղավ տրականին, նշանակում է ուսուցչին տրական է, վորովհետեւ այլ կերպ առարկա ցույց տվող բառը հայցական լինելու դեպքում պիտի նմանվեր ուղղականին: Այս միջոցը յերբեմն կոչնի նաև ուսուցչին ստուգելու բայի սեռը կամ անձ ցույց տվող բառի տրական թե՛ հայցական լինելը, մի բան, վոր յերբեմն իսկապես դժվար է լինում: Մյուս հոլովներն անհամեմատ ավելի հեշտ է սովորեցնել, վորովհետեւ նրանք ունեն իրենց հատուկ վերջավորութիւնները և ուրիշ վոչ մի հոլովի հետ շփոթվել չեն կարող: Նույն ձևով գրատախտակի վրա գրվում են մի շարք նախադասութիւններ և վերլուծելով պարզում, վոր բացառականը այն առարկան է, վորից սկսվում, մեկնում է գործողութիւնը, գործիականը գործողութիւն գործիքն է, ա ն առարկան, վորով կատարում ենք գործողութիւնը (Կրում է մտախոյ, ... կրում է դաճակով, ... փորում է բաճուկ, ... նկատում է վրձնում և այլն), ներգոյականը այն առարկան է, վորի մեջ, ներսում կատարվում է գործողութիւնը (... խաղում են պարտեզում, ... պարտեզում են դաստարանում, ... առխտում է կոլխոզում, ... ապրում է քաղաքում և այլն): Բացառական, գործիական և ներգոյական հոլովները կարող են դառնալ միայն ստորոգյալի լրացում:

Հոլովները բացատրելուն զուգընթաց լավ կլինի բացատրել ստուգաբանելով իմաստավորել նաև հոլովների անունները: Այսպես, ուղղականը (ուղղողական) ցույց է տալիս բառի ուղիղ ձևը.

տրականը (տուրական) այն առարկան է, վորին մի բան է տրվում, մատուցվում. հայցականը՝ խնդրում, հայցում, պահանջում է մի առարկա, վորի վրա անցնի գործողութիւնը. բացառականը՝ (ի բաց աննել) այն առարկան է, վորից խլվում, հեռացվում, վերցվում է մի բան. գործիականը՝ գործողութիւն գործիքն է, ներգոյականը՝ (ներգոյ) գոյի, առարկայի ներսում) այն առարկան, վորի մեջ կատարվում է գործողութիւնը և այլն:

Փորձալիստական քերականութիւն գլխավոր արատն այն էր, վոր հոլովները բնորոշելիս առաջնորդում էր միայն վերջավորութիւնը, ձևով. այդ պատճառով էլ հոլովները աղյուսակից դուրս ելին զգալի սեռական և հայցական հոլովները, վորովհետև նրանք հոլովական առանձին վերջավորութիւնն չունեցին, նման էլին կամ ուղղականին, կամ տրականին: Ինչ խոսք, վոր հոլովներին այդ ձևի ուսուցումը մեծ փաստ հասցրեց աշակերտների մեջ քերականական մտածողութիւնը զարգացնելու գործին, ձևի և բովանդակութիւն խզում առաջ բերեց, վորի հետևանքն յեղավ այն, վոր աշակերտներն անգիր կրկնում էին հոլովման աղյուսակը, բայց չէին ճանաչում հոլովը խոսքի մեջ: Այս նկատուածներէց յեղնելով է, վոր մենք հոլովներին ճանաչումը միշտ պիտի կապենք նախադասութիւն հետ. գոյականը հոլով ունի միայն այն ժամանակ, յերբ գործածվելով խոսքի մեջ՝ դառնում է յենթակա և յենթակայի կամ ստորոգյալի լրացում և ըստ այդմ էլ փոխում է իր վերջավորութիւնը:

Յերբ աշակերտներն արդեն գաղափար կազմել են գոյականի հոլովման մասին, պետք է տալ այնուհետև հոլովման տախտակը և պահանջել, վոր աշակերտները սովորեն այն լիովին: Դա համար ուսուցիչը գրատախտակին գրում է.

Ուղղական՝ ինչ	դպրոց(ը)
Սեռական՝ ինչի՞	դպրոցի
Տրական՝ ինչի՞	դպրոց(ի)ն
Հայցական՝ ինչ	դպրոց(ը)
Բացառական՝ ինչից	դպրոցից
Գործիական՝ ինչով	դպրոցով
Ներգոյական՝ ինչում	դպրոցում

Բացատրվում է, վոր այս հարցերը տրվում են միայն առարկա ցույց տվող բառերի (չնչավոր և անշունչ) հոլովման ժամանակ, իսկ յերբ հոլովվող բառը ցույց է տալիս անձ, մարդ, ապա գործ են անվում բոլորովին տարբեր հարցեր,

Ուղղական՝ հվ	աշակերտ(ը)
Սեռական՝ հւմ	աշակերտի
Տրական՝ հւմ	աշակերտի(ն)
Հայցական՝ հւմ	աշակերտի(ն)
Բացառական՝ հւմից	աշակերտից
Գործիական՝ հւմով	աշակերտով
Ներգոյական՝ հւմ մեջ	աշակերտի մեջ

Կարելի չե ավելացնել, վոր անձ ցույց տվող բառերի հորովման ժամանակ, յերբ գործ ենք ածում անորոշ առումով, յերբեմն հայցական հորովը գործ ե ածվում ուղղականի նման (դիրեկտորը մի առաջինքս ընդունեց դպրոց):

Ուսուցիչը քերականության հաջորդ թեմային անցնում ե միայն այն ժամանակ, յերբ համողվում ե, վոր աշակերտները վոչ միայն կարողանում են հորովել տված բառը, այլև կարողանում են ճանաչել հորովը նախադասության մեջ և ուսուցչի առաջարկած հորիցներով նախադասություններ կազմել:

Դրա համար մեծապես պետք ե ոգտագործել գոյականը նախադասությամբ հորովելու ձևը: Վարժություններ պետք ե կատարել թե՛ դասարանում, թե՛ տանը, թե՛ բանավոր, թե՛ գրավոր: Չպետք ե վախենալ հորովմանը շատ ժամանակ տրամադրելուց, դա ձևաբանության ամենահիմնական մասերից մեկն ե. յեթե այդ թեման աշակերտները լավ յուրացրին, հետագայում շատ դժվարություններ կդառնան հեշտ հաղթահարելի:

Մնում ե պարզել նաև այն հարցը, թե ինչպես պլանավորել քերականությանը վերաբերող թեման: Ինչպես վերևը նշվեց, մինչև այժմ ել մեր ուսուցիչների վորոշ մասի մեջ քերականության վերաբերյալ ճիշտ դիրքավորում չկա: Յերբեմն իշխում ե այն մտավախությունը, թե քերականությանը շատ ժամանակ տրամադրելը կհամարվի սխոլաստիկա: Այս ե պատճառը, վոր սովորաբար քերականությանը հատկացվում դասի վերջին 10—15 րոպեն, կամ աշխատում են ընթերցանության ժամին մի կերպ քերականությունը բղխեցնել ընթերցանության հողվածից, կապել նրա հետ, դիտել տալ քերականական յերևույթը և յեզրակացություններ հանել: Զմուր մտավախություն: Յեթե նյութը պահանջում ե, վոչ միայն կարելի, այլև անհրաժեշտ ե ամբողջական ժամեր տրամադրել քերականության ուսուցմանը: Իհարկե, այդ չի նշանակում, վոր ամեն դեպքում, յերբ հարկ ե լինում բացատրել քերականական վորևե կանոն, կրկնել անցածը կամ

վարժություններ կատարել, պետք ե անխուսափելիորեն տրամադրել ամբողջ դասը: Բայց յեթե տվյալ թեման յուրացնելու համար նպատակահարմար ե հատկացնել ամբողջ ժամը, ապա դասատուն տատանվելու վոչ մի առիթ չունի: Հատկապես հորովումների ուսուցման ժամանակ կարելք կլինի քերականությանը նվիրել ամբողջական ժամեր, մնում ե ուսուցչին՝ այնպիսի հմտությամբ կազմակերպել դասը, վոր աշակերտները հետաքրքրվեն նյութով և ուշադրությամբ հետևեն ու յուրացնեն ավանդելիքը: Դրա համար առաջին հերթին անհրաժեշտ ե դասը հագեցնել բաղմազան իմաստալից ու դաստիարակիչ որինակներով, վորոնք պետք ե մշակվեն, ընտրվեն վաղորոք, դասը պլանավորելիս: Ուսուցիչը մեծ ուշադրություն պետք ե դարձնի հատկապես քերականության՝ դասի պլանը կազմելիս. արվելիք որինակները պետք ե ընտրել մանրակրկիտ պրպտումներից հետո միայն և մտցնել դասի կոնսպեկտի մեջ՝ խուսափելու համար ամեն տեսակի պատահականություններից:

7104

Խմբագիր՝ Հ. ՀԱՐՈՒԹՅՈՒՆՅԱՆ
Սրբազրիչ՝ Վ. ՊՈՂՈՍՅԱՆ

Арм.
3-4388a

Հայաստանի ԽՍՀ
Կոմ. Բիբլիոթեկ
Արմ.ՍՍՀ
Կ. Ա. Մարտիրոսյան

Գրավոր լիազոր Դ-1064, Կրտ. Լ. 178
Պատվեր № 39, տիրաժ 1000

Հոսանքատի տպարան.

Ц 1940 г.
АНТ № 365
Вкладн. Л.
Յերևան, Տերյան № 127